I també particularment sobre l'Orde de l'Hospital de Sant de Jerusalem es presenten: edicions de col·leccions diplomàtiques i de documents; estudis generals sobre l'orde; treballs específics sobre comandes hospitaleres; altres estudis sobre el patrimoni monumental i artístic hospitaler; obres sobres els convents femenins; edicions dels estatuts de l'orde, i altres dedicades a ordenaments jurídics i legals concedits als seus vassalls; treballs sobre les campanyes militars en les quals l'orde va participar; i finalment un recull de biografies publicades sobre membres de l'orde.

Aquest treball de Sans i Travé és molt exhaustiu, complet, i posa a l'abast general l'extensa bibliografia nacional i estrangera dedicada als ordes del Temple i de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem a Catalunya i a la península ibèrica. Una obra extraordinària, una de les principals i més importants aportacions de Sans i Travé a la historiografia catalana sobre els ordes religiosomilitars, dins la que és la seva línia de recerca.

Cal felicitar Josep M. Sans i Travé per la magnífica reimpressió de l'obra magna de Joaquim Miret i Sans, plenament vigent, i per complementar-la de forma extraordinària amb l'abundosa bibliografia existent fins aquesta data sobre els Ordes del Temple i de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem i les seves Cases i Comandes a Catalunya i altres territoris peninsulars.

JOSEP SERRANO DAURA

BARRERO GARCÍA, Ana María / SOTO RÁBANOS, José María, *La «Glosa Magna» de Gregorio López (sobre la doctrina de la guerra justa en el siglo XVI)*, D. R. Escuela Libre de Derecho, México, 2005, 247 p. (14 x 20 cm).

L'any 2005 se celebrava el 450 aniversari de la publicació de la primera edició de *Las siete Partidas del sabio rey don Alonso el nono, nuevamente Glosadas por el Licenciado Gregorio López, del Consejo Real de Indias de su Majestad.* L'obra s'imprimeix el 1555 a Salamanca, i ha estat reimpresa en facsímil els anys 1974 i 2004 per l'editorial del BOE.

Amb motiu d'aquesta efemèride Ana M. Barrero i José M. Soto presenten aquesta edició crítica i bilingüe de la coneguda com la *glosa magna* de

Gregorio López sobre la llei 2 del títol 23 de la segona Partida (en les versions llatina i castellana).

Ana M. Barrero, amb una àmplia producció científica prou coneguda especialment per la seva tasca en l'àmbit de l'anàlisi crítica i d'edició de les fonts del dret hispànic i de la ciència jurídica medievals i modernes, realitza aquí, més que la presentació, un complet estudi introductori d'aquesta obra de Gregorio López i elabora la seva edició crítica.

José M. Soto, doctor en dret canònic, per la seva part tradueix al castellà aquesta *magna glosa*.

En el seu estudi i quant a la vida de Gregorio López, Ana M. Barrero ens remet, per a un major detall, a les biografies conegudes de José Martínez (1960) i d'Antonio Rumeu (1993-1994). A continuació, ens presenta ja la seva obra, aquella glossa de *Las Partidas*; de fet la única obra de López i en la seva doble dimensió, com es destaca, normativa i doctrinal.

Gregorio López es proposa fixar definitivament aquest text legal que fins al segle XV es transmet de forma manuscrita, i que havia estat objecte de variants incontrolades com afirma Barrero, donant lloc a diverses versions, d'altra banda mancades totes elles d'una sanció oficial. La versió de López, en canvi, sí la va obtenir en ser publicada prèvia revisió per part del Consejo Real.

A més, el seu autor il·lustra el text alfonsí, amb el mètode de la glossa, amb els seus comentaris d'acord i amb remissió a la legislació castellana posterior i a la doctrina del dret comú i del dret del regne. Aquests comentaris també inclouen interessants referències a distintes qüestions i aspectes relatius al Nou Món; i entre elles destaca la dedicada a les paraules *acrescentar el pueblo su fe*, de la llei 2 del títol 23 de la segona Partida. Aquesta és precisament la glossa que ens ocupa, la que autors com Juan de Solórzano defineixen com la *glosa magna* de Gregorio López (no ja al conjunt de la seva obra).

Aquesta frase, en tot cas, versa sobre la guerra, i dóna peu al nostre autor a tractar-ne des de la perspectiva de la conquesta i l'ocupació de las Índies i sobre el mode com realitzar-les. I no ha d'oblidar-se que aquesta obra s'elabora i publica en el moment més àlgid, afegeix Barrero, del debat sobre la legitimitat d'aquest procés i la validesa dels títols en els quals se sustentava; debat o confrontació entre Juan Ginés de Sepúlveda, cronista reial, i fra Bartolomé de las Casas, bisbe de Chiapas, davant una junta de teòlegs i juristes reunida a Valladolid durant 1550 i 1551.

Pel fet que Gregorio López formés part d'aquesta junta es considerava que les seves glosses eren expressió, aquesta *magna glosa* en concret, del sentir del Consejo Real. Barrero, tanmateix, recorda les objeccions plantejades a aquesta tesi pel Dr. Alfonso García-Gallo.

Aquestes objeccions es plantegen en raó de la data de redacció o d'elaboració de les glosses, que s'iniciaria en 1544, i són: el fet d'haver tingut en compte per a això un manuscrit de Francisco de Vitoria (quan aquest ja havia mort), l'agost de 1546; i el fet d'utilitzar determinades instruccions donades als conqueridors que també té en compte el Consejo Real en la capitulació atorgada a favor de Francisco de Orellana el 1544. Després s'acredita que el mateix Gregorio López (que sens dubte alternaria el seu càrrec en aquell Consejo amb la redacció de les seves glosses), deixa constància del seu treball el 24 de juliol d'aquest darrer any en comentar les paraules *fuere mayor* a *Partidas* 3, 10, 4 (en relació amb l'ordre de prioritat per part del jutge en l'atenció de les demandes).

Barrero conclou finalment que la *magna glosa* (almenys la seva primera part) seria redactada entre febrer i juliol de 1544. S'ha de dir que en aquell moment López recull l'opinió del cardenal Enrique de Segusio, el *Hostiense*, sobre l'extensió de la potestat pontifícia respecte dels infidels, i s'oposa a ella amb la doctrina d'Innocenci IV com a fonament de la donació pontifícia i de la posició que aleshores manté el Consejo Real. D'altra part es refereix a la instrucció donada pels reis d'Espanya als conqueridors «dirigida al reconocimiento de este dominio de Cristo y del papa, su vicario, y para que una vez reconocido tal dominio pudieran ser apartados de sus crímenes» («cometiendo idolatría, comiendo carne humana y practicando otros vicios»).

Però aquest apartat de la seva obra queda inacabat. El reprèn poc després, i aleshores ja es refereix a altres instruccions de les que s'ocupa el Consejo Real, considerades com ajustades «al derecho y la equidad».

Quant al contingut de la *magna glosa*, López té molt en compte la doctrina de Francisco de Vitoria expressada en «la relectio *De indiis*»; i això fins al punt de considerar necessari ampliar-la, enriquir-la i fins i tot de posar de manifest la seva disconformitat amb alguns dels seus aspectes.

L'escrit de Vitoria li arriba a López amb cert retard com s'ha dit, però transcriu bona part del text, amb les seves proposicions i les seves conclusions. Almenys aquestes conclusions breument són: que els cristians poden i tenen el dret de predicar l'Evangeli en territori bàrbar; el papa va poder perfecta-

ment encomanar aquesta tasca als espanyols i prohibir-se-la als altres; si els bàrbars permeten als cristians predicar lliurement, es converteixin o no, aleshores no és lícit fer-los la guerra ni ocupar les seves terres (d'acord amb sant Tomàs); i si en canvi els bàrbars impedeixen als cristians anunciar l'Evangeli lliurement, aleshores per aquesta causa, se'ls pot fer la guerra.

Gregorio López exposa després les seves divergències amb Francisco de Vitoria en allò fonamental, és a dir, en allò relatiu al reconeixement de la teocràcia pontifícia en l'ordre espiritual i les seves conseqüències polítiques. I així López defensa la posició del Consejo enfront a la de Vitoria que no reconeix al papa cap poder sobre els indis; i insisteix a considerar la idolatria i els pecats contra la llei natural una causa justa de guerra contra els indis remetent-se a l'«opinión de todos los canonistas y de algunos teólogos» (sense esmentar Vitoria).

En tot cas Gregorio López conclou la seva *magna glosa* amb aquestes conclusions: competeix als reis d'Espanya en virtut de concessió apostòlica la conquesta d'aquells pagans infidels; en aquella conquesta no s'ha de procedir amb les armes ni amb el terror, sinó amb el predicament de l'Evangeli; han de construir fortaleses i llocs murallats per a seguretat dels conversos; si els pagans s'oposen a la predicació amb qualsevol mitjà, seria lícita la guerra amb aquell fi; però no se'ls pot declarar la guerra sols pel fet de que es neguin a creure en Crist; seria causa justa de la guerra l'idolatria si una vegada advertits d'això no desisteixen; també seria causa justa de guerra si els pagans segueixen matant éssers humans per a les seves ofrenes i rituals malgrat ser advertits en contra; si els pagans no deixen viure en pau els conversos i altres cristians que viuen en els seus territoris o prop d'ells, se'ls pot fer també la guerra; i per últim no pot declarar-se la guerra als pagans pel fet que, tot i ser advertits, no volen reconèixer l'autoritat de l'Església.

De totes aquestes conclusions, tanmateix López, en un moment determinat (Barrero sosté que després d'escoltar Bartolomé de las Casas en els debats en la Junta de Valladolid), modifica la sisena. Ell mateix ho explica, recolzant-se en sant Tomàs i en nous plantejaments teològics; el nostre autor manté finalment que l'Església no pot castigar «la infidelidad en quienes nunca recibieron la fe de Cristo»; afegeix que Crist no va voler que l'Evangeli «se introdujera en el mundo mediante amenazas y temores, ni con el ruido de las armas...».

Després del seu estudi introductori, es publica el text que es glossa, primer la llei 2, del títol 23 i de la segona Partida (p. 39). A continuació es presenta el document en ambdues llengües i en paral·lel (p. 40 a 181), distribuït en paràgrafs (50) enumerats en ambdues versions i en idèntic ordre. Això permet el seu contrast i facilita al lector una millor comprensió.

En aquesta edició crítica es fixa el text de la *magna glosa* a partir de l'edició príncep, impresa i revisada sens dubte pel propi autor; aquesta versió contrasta fonamentalment amb l'edició de la Real Academia de la Historia de 1807 (*Las Siete Partidas del Rey Don Alfonso el Sabio, cotejadas con varios códices antiguos*).

S'identifiquen i verifiquen les citacions normatives i literàries que apareixen durant el discurs (siguin les del mateix López o ja les d'altres autors citats per ell), i es desenvolupen les abreviatures.

La versió castellana es realitza pensant en el lector especialista i sobretot en aquell potencial que no ho és. Però amb rigor científic, fidelitat al text i donant la necessària agilitat en la lectura; aquests són també, segons Barrero, els criteris que han guiat José M. Soto per a la traducció del document original en llatí. I certament ho aconsegueix.

Segueix després l'aparell crític amb profusió de notes (285), en les quals es fixen equivalències documentals, se citen les fonts utilitzades per l'autor en l'obra, i es recullen altres textos i comentaris diversos que l'enriqueixen considerablement.

I finalment es llisten les molt nombroses fonts religioses, jurídiques i literàries consultades per l'autora.

En definitiva Barrero aconsegueix els seus objectius, i un en especial: el de facilitar l'accés i el coneixement d'aquest text extraordinari de Gregorio López als historiadors del dret i als estudiosos, però també al públic en general que pot estar-hi interessat o sentir-ne curiositat. La traducció castellana, amb un llenguatge molt planer i de fàcil comprensió, ens acosta a aquell moment històric i a la problemàtica que planteja. Això sense perjudici de les exigències pròpies del rigor científic, amb aquesta rigorositat pròpia del saber fer d'Ana M. Barrero.

JOSEP SERRANO DAURA